

## השבוע בגליון

- ◆ יהודי רשאי למסור את נפשו על קידוש ה', אם אינו חייב לעשות כן?
- ◆ האמנם בתולה נשאת ליום הרביעי?
- ◆ השידוך - התחלת הנישואין

- ◆ מדוע המילה הראשונה בכתובה - גדולה ובולטת?
- ◆ עריכת שתי חופות לחתן וכלה

- ◆ מהו ערך הכסף שמתחייבים בכתובה?
- ◆ פרטים מעניינים על אודות שטר הכתובה
- ◆ כתיבת הכתובה על נייר משתמר
- ◆ מתי תקנו לכתוב את הכתובה?

### מהו ערך הכסף שמתחייבים בכתובה?

הנושא בתולה, כותב לה כתובה בה הוא מתחייב לה מאתיים זוז, אם יגרשנה או ימות לפניו. בסוגייתנו אנו למדים כי נחלקו תנאים אם חיוב זה הוא מן התורה או מדברי חכמים. להלכה, נחלקו הראשונים כיצד לפסוק.

מלבד המחלוקת על אודות מקור חיוב זה, נחלקו הראשונים על שיעורו.

ידוע, כי הבעל מתחייב לאשה מאתיים זוז. ברם, ידוע גם כן כי ישנן שתי מערכות של מטבעות, "כסף צורי" - מטבעות שבערכם נקובים הסכומים הכתובים בתורה, ו"כסף מדינה" - בערכם נקבו חז"ל בקבעם סכומים. ערכו של "כסף צורי" הוא פי שמונה מ"כסף מדינה". "זוז מדינה" שווה, איפוא, שמינית מ"זוז צורי". מהו, איפוא, ערכם של מאתיים הזוזים שמתחייבים בכתובה, האם "כסף צורי" או "כסף מדינה"?

הדעת נותנת, כי שאלה זו תלוייה במקור חיובה של הכתובה. אם חיובה מן התורה - "כסף צורי". אם חיובה מדרבנן - "כסף מדינה". אכן, הרמב"ם והרי"ף הסוברים שחיוב כתובה הוא מדרבנן, נוקטים כי מתחייבים מאתיים זוז של "כסף מדינה" וכן פסק מרן המחבר ב"שולחן ערוך" (אה"ע"ז סימן ס"ו סעיף ו'). ואילו בעלי התוספות, ר"י ורבינו תם, פוסקים שחיוב כתובה מן התורה, ולפיכך הם מורים כי מתחייבים בה ב"כסף צורי".

אולם, מעניין להתודע לכך כי שניים מרבתינו הראשונים סוברים כי שני הנושאים אינם כרוכים זה בזה.

הרא"ש (פרק א' סימן י"ט) כותב, כי חיוב הכתובה הוא **מדרבנן**, אך הם תקנוה בכסף **דאורייתא**, "כסף צורי", שערכו רב, כדי שלא תהא קלה האשה בעיני בעלה להוציאה בכל עת שיחפוץ, וכשיטתו פסק הרמ"א (שם). ואילו הרמב"ן חולק וסובר להיפך, כי אף על פי שתקנת כתובה היא מן התורה, לא קבעה התורה כמה יהיה שיעור הכתובה וחכמים הם שקבעוהו, ומכיוון שכך, הכתובה נחשבת כמי שנקבעה על ידי חכמים, שקבעו את שיעוריהם ב"כסף מדינה" (ראה "חלקת מחוקק" סימן ס"ו ס"ק כ"ב).

מחלוקת ה"שולחן ערוך" והרמ"א, כמי מן הראשונים לפסוק, באה לידי ביטוי גם בנוסח הכתובה. בנוסח הכתובה שנוהגים בו בני עדות המזרח כותב החתן לכלה שהוא מתחייב מאתיים זוז "דחזי ליכי" = הראויים לך. בנוסח בני אשכנז נכתב "דחזי ליכי **מדאורייתא**" = הראויים לך מן התורה.

בני עדות המזרח נוהגים כך, מפני שלדעת ה"בית יוסף" תקנת הכתובה היא מדרבנן בלבד, ולפיכך, אם יכתבו בכתובה שהחיוב הוא מדאורייתא, יש אומרים כי היא פסולה, לפי שכתובים בה דברים שאינם נכונים (ראה רמב"ן ור"ן להלן ק"א, ריטב"א י"א, ותשב"ץ חלק ב' סימן קפ"ב). לעומת זאת, לדעת הרמ"א, שתקנת כתובה מדרבנן, אך הם חייבוה לפי כסף של תורה, ניתן לכתוב בכתובה "דחזי ליכי מדאורייתא" מפני שכוונת הדברים שמאתיים הזוזים, של תורה הם, כסף צורי (ע"ן רמ"א שם ובנו"כ).

### דבר העורך

#### בין ראש השנה ליום הכיפורים

יהודי טרוד ביותר נכנס למשרדי מאורות הדף היומי בערב שנת השמיטה. לסוליות נעליו דבוקים עלים מסוגים שונים, ומכיסיו מבצבצות פצירות. רכבו עמוס המזמרות והמסורים הסגיר את מקצועו. לא היה לו שנייה פנויה. בא. שילם. לקח. נסע. עסוק מאד. גזם. ערב שנת השמיטה.

ימי ערב שנת השמיטה נשאו עמם בשורה מבטיחה לגינות רבות. לאחר שנים של הזנחה, לפתע באה להן העדנה. הן נוקו, חודשו, רועננו, והביעו את תודתן בצבעוניות מרשימה.

**חיבתם** של בעלי הגינות הללו לצמחי נוי ולגינה מטופחת לא התפתחה בחטף, יש מאין. בערב שנת השמיטה. מה המריץ, איפוא, כל כך הרבה אנשים, להקדיש זמן לאותו עיסוק בדיוק באותה תקופה? **כאן** אנו נחשפים לטבע אנושי מוכר וידוע. מניעת דבר גורמת לחפוף בו ביתר שאת. הידיעה כי בשנת השמיטה לא יוכלו לעבד את הגינה ולטפחה, לא נתנה מנוח. הזמן הפנוי נמצא, והגינה טופחה. עובדה.

**ומשידוע** אדם כי בעולם הבא אין באפשרותו להוסיף מצוות ומעשים טובים, אין בכך תמריץ כדי לעשות ולהרבות ככל האפשר בעולם הזה? אמנם החיים בעולם הזה מעניקים תחושת אשליה כביכול נותר עוד זמן רב. אבל... **ומשידוע** אדם כי עוד ימים ספורים נותרו עד יום הכיפורים, וכל באי עולם יעברו לפניו כבני מרון, האין זה הזמן המתאים לטפח את נשמתו, ולקבל עליו, למשל, לקבוע עיתים לתורה?

נקודה למחשבה.

★ ★ ★

**מעשייה** עממית מספרת על נערים שיידו אבנים לעבר המלך, וניצלו ממוות בטוח בזכות תושייתו של פרקליט ממולח.

היה זה ביקור היסטורי. מאז כוננה הממלכה, לא זכתה העיר לביקורו של מי מן המלכים ששלט במדינה. העיר לבשה חג, הכל צוחצח ומורק לקראת בואו של המלך. הסימטאות קושטו, הרחובות הבריקו, וכל מי שכיבד את עצמו לבש את המיטב שבבגדים. ההתרגשות לא פסחה אף על ילדי העיר, אשר התאמנו מבעוד מועד להשתתפותם בטכס קבלת הפנים המפואר. כל אחד ידע בדיוק היכן יעמוד ומה תפקידו.

◀

לעילוי נשמת

מרת **אלישבע בוכינגר** ע"ה  
ב"ר בנימין ז"ל נלב"ע ו' בתשרי תשס"ו

**תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה ידידו ר' **שמואל בוכינגר** ומשפ' שיחיו-שטרסבורג



לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל שמעלקא וסרמן** ז"ל  
ב"ר יחיאל ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשל"ז  
ומרת **חיה העניא וסרמן** ע"ה  
ב"ר מנחם מאנעס ז"ל נלב"ע כ"ד באלול תשס"א

**תנצב"ה**

הונצחה ע"י ידידו הר"ר **יעקב וינרוט** ומשפ' שיחיו - רמת גן



לסיום נציין, כי גם אם חיוב כתובה הוא מדרבנן בלבד, נהגו בה מאז ומקדם. בחז"ל מובא כי יוסף הראה לאביו שטר כתובה שכתב לאשתו אסנת, שנים רבות לפני מתן תורה (ראה רש"י בראשית מח/ט).

### פרטים מעניינים על אודות שטר הכתובה

במאמר הקודם עסקנו במחלוקת, אם חיוב הכתובה הוא מן התורה, או שתוקן על ידי חכמים. בחיוב זה [שאם יגרשה או ימות הוא מחוייב לה מאתיים זו - לבתולה, או מנה - לאלמנה] מתחייב הנושא אשה, גם אם החיוב אינו נכתב עלי גליון, אך חז"ל תקנו לכתוב חיוב זה בשטר [כך נהג גם יוסף הצדיק, בעת נשאו את אסנת - רש"י בראשית מח/ט], ואף אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא שטר כתובה.

**כתיבת הכתובה על נייר משתמר:** כדי שהכתובה תשמר לאורך שנים, כותבים אותה על גבי נייר המשתמר (מהר"י פלאגי, יפה ללב חלק ד' אהע"ז סימן קכ"ד סעיף א') ולפיכך המליץ ה"לבוש" בתקופתו, לכתבה על גבי קלף (לבוש, הובא שם).

### מתי תקנו לכתוב את הכתובה?

בגמרא אין בנמצא מקור לכך. להלן בגמרא (פב/ב) נאמר אמנם, "בראשונה היו **כותבין** לבתולה מאתיים ולא למנה מנה", אך בעלי התוספות על אתר (ד"ה "בתחלה היו כותבין") מבהירים: "פירוש, היו **מייחדים** לה כתובה". כלומר, ייחדו מעות שישמשו לתשלום דמי הכתובה, במקרה הצורך.

כך או כך, יותר מעניין וחשוב לדעת, מה היה נוסח הכתובה המדוייק שנהג בתקופת חז"ל. ברם, הנוסחאות שרווחו בזמננו אינם ידועים כיום, מפני שלא הגיעו לידינו, למעט נוסחאות בודדות מבתא בת שמעון - אשה עתירת ממון בתקופת בית המקדש השני - שהתגלו לאחרונה באוסף שטרות ומסמכים שהיו שייכים לה (ראה "משפט הכתובה").

נוסחאות הכתובה הנוהגים בימינו, מקורם מתקופת הגאונים ואילך, כגון, מסידור רב סעדיה גאון, תשובות רבינו גרשום מאור הגולה, ועוד.

נוסח הכתובה נכתב בלשון ארמית, והוא נכתב כעדות מפי עדים המעידים שחתן פלוני קידש אשה פלונית והתחייב לה כתובה ו"תוספת כתובה"; הודה שקיבל ממנה נכסים בשווי מסויים; מתחייב לה חיובי בעל לאשה, מזונות, פרנסה וכו' ושיעבד בפניהם את כל נכסיו לחיובים אלה. בכל הקהילות והעדות רווח נוסח אחיד, פחות או יותר. בני עדות המזרח נוהגים להוסיף קטע ארוך על אודות התנאים שבני הזוג מתנים ביניהם, כגון, התחייבות הבעל שלא לשאת אשה נוספת - על כך במאמר נפרד בגליונות הבאים, א"ה. מעניין לציין, את המנהג הבא.

**מדוע המילה הראשונה בכתובה - גדולה וכוללת?** המילה הראשונה בכתובה היא היום בו נערכים הנישואין, כגון: "בראשון לשבת...". רבים נוהגים להשתמש בכתובה שהמילה הראשונה, הלא היא יום הנישואין, כתובה בכתב גדול ובולט, בראש הכתובה, בשורה נפרדת.

נוהג זה מתואר כבר לפני מאות שנים על ידי הפוסקים (ראה "יד אהרן" למהר"א אלפנדר, אהע"ז סימן ס"ו הגה"ט אות מ"ה, ו"דבר משה" לר"מ ארמליו, חלק ג' אהע"ז סימן ט'), אשר נדרשו לדון בו, לאור דברי ה"שולחן ערוך" (ח"ו"מ סימן מ"ב סעיף ג'), כי בעת כתיבת שטר יש להזהר ש"יהיה הכתב מיושר ושווה בכל דבריו", כדי שלא ניתן יהיה אחר כך להוסיף ולכתוב דברים נוספים על גביו. הפוסקים דנו בדבר והכשירו כתובה מסוג זה (ראה "משפט הכתובה" חלק א' עמוד קכ"ח).

חקירה מקיפה על אודות מקורו של מנהג זה העלתה, כי בדרך כלל נהגו לעשות כן כאשר החופה התקיימה ביום רביעי בשבוע, ביום בו תקנו חז"ל שבתולה תנשא, ולפיכך הדגישו באופן בולט כי חופה זו נערכת ביום רביעי... לאחר מכן הועתק הנוהג גם לכתובות של נישואין שאינם נערכים בימי רביעי (שם עמוד קכ"ט).

דף יט/א יהרגו ואל יחתמו שקר

### יהודי רשאי למסור את נפשו על קידוש ה', אם אינו חייב לעשות כן?

משפט קצר בגמרתנו העסיק את גדולי ישראל לדורותיהם.

הבה נלמד את גמרתנו.

כלל בהלכות עדות אמר רבי מאיר: עדים החתומים על שטר, אינם נאמנים לומר שחתמו עליו מפני שאויימו כי אם לא יעשו כן - יירצחו.

הגמרא מביאה שרב חסדא סבר, כי רבי מאיר נקט כלל זה מפני שלדעתו "עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו - יהרגו ואל יחתמו שקר". כלומר, עדים שאויימו ברצח אם לא יחתמו על שטר שקרי, עליהם לההרג ולא לחתום עליו. רבא תמה על הדברים, שוודאי רשאים הם לחתום על השטר השקרי, שהרי אין דבר העומד בפני פיקוח נפש, למעט שלש עבירות החמורות. בדעתו של רב חסדא, שעל העדים למסור את נפשם כדי להמנע מחתימת שקר, מתחבטים

**השיירה** נראתה באופק. ניתן היה למשש את המתת הכל עצרו נשימתם ובעת שהופיעה הפמליה בשער העיר, קריאות היד הרעידו את האוויר. "יחי המלך" הכריזו הכל בגרון ניחר. הפמליה עזדה באון, ובתווך, עטור תהילה, כתר משוכך לראשו, כבוד המלך. לא היה אי מי ציבור שלא יצא מגדרו מרוב אהדה והערצה. לפתע, צורר אבני חצץ נזרק מתוך הקהל ופגע היישר בפמלייה הפנימית, וכמעט נפגע המלך בכבודו ובעצמו.

**במהירות** צצו מתוך הקהל שוטרי חרש אשר ללא כל צורך בבירורים הניחו את ידם על קבוצת נערים שובבים שהשתתפו במפגן קבלת הפנים. מתוכם נזרקו האבנים ללא כל ספק.

**הקבוצה** נעצרה לחקירה, ולציבור שהיה עד להתרחשות לא היה כל ספק באשר לגורלם של אותם סוררים. שלשה מן הילדים הודו באשמה והובלו רועדים ומפוחדים להארכת מעצרים. האיש שהיה אחראי על קבוצת הנערים, הודרך על ידי פרקליט מקצועי לבקש את רשות בית המשפט לומר בפניו את הדברים הבאים:

**אדוני** השופט! יורשה לי לפתוח את דברי בהבאת עדים, שכנים שהתגוררו בסמוך למקום שבו התאמנו במשך חדשים לקראת בואו של המלך". השופט נתן את הסכמתו וישישים שאיוו את מרפסת ביתם במקום משכנם במשך היום ועקרות בית שחלון מטבחם צופה החצרה, העידו בהתרגשות בפני בית המשפט, כי במשך תקופה ארוכה היו הנערים הללו צוחכים ככרוכיה ברטט ובגיל "יחי המלך". גם שלשת הנערים השובבים.

**הישישים** הושבו למקומם והמדרך הוסיף: "וכי נערים אלה ניתן להאשים בזלזול בכבוד המלך? יראה השופט וישפט את התלהבותם הכנה והאמיתית לכבודה של מלכות אלא מה! רוח שטות רוח תזוית, אחזה בהם. מעשה שובבות ופזיזות אין כאן חלילה כוונה לפגוע בכבודה של מלכות".

**הטענה** התקבלה.

★ ★ ★  
**"אין אדם חוטא, אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות".**  
זו טענה טובה ומהוגנת, העשויה לסייע רבות בסגוריה, שכל אחד זקוק לה.  
**אך** כיצד יוכיח אדם כי אך שטות היתה זו, ולא דרך עקבית?

**אדם** שבמשך כל השנה מוכיח בקביעות כי לבו לאלוקים, נפשו לתורת האלוקים, הרי הוא מוכיח במעש ולא רק בדבור, בפועל ולא רק במחשבה, כי עבד נאמן הוא למלכו, ומעייניו ומרצו מופנים למילוי רצונו יתברך.

**לאיון** לומדי הדף היומי, יעמוד ביום הכיפורים לפני מלכו של עולם, יבקש "סלה לנו" עם כל עמך בית ישראל, ולצידו יעמדו זכויותיו העצומות בקביעות עיתים לתורה, מדי יום ביומו.

★ ★ ★  
**קוראים יקרים! השנה החדשה נושאת בכניפה בשורה מרעננת מבית "מאורות הדף היומי". רעיון מרתק, מלהיב ומרענן, שפיח יהדות בכל כיו. פרטים - בקרו.**

★ ★ ★  
**כתיבה וחתימה טובה**

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-03 mendelson@meorot.co.il

**בברכת התורה העורך**

**מענה לשון**  
דף יז/א וה"מ למאן דקרי ותני; אבל למאן דמתני - לית ליה שיעורא.  
**תנא ושנה (א')**  
האמוראים בסוגייתנו (א/ז) מגדירים מהי כמות האנשים שצריכים לבטל תלמודם לצורך הלוויית המת - בהתאם למעשי של הנפטר בחייו: אין דין



הראשונים, האמנם?! היה עליהם למסור את נפשם כדי להמנע מעדות שקר? הן כלל נקוט בידינו, כי רק על שלש עבירות החמורות חייב אדם למסור את נפשו!

יש מגדולי הראשונים שפירשו, כי אף לדעתו ודאי אין חובה למסור את הנפש כי אם על שלש עבירות החמורות, אך מידת חסידות היא לעשות כן. לפיכך, אין העדים נאמנים לומר: התמנו שקר ולא נהגנו מנהג חסידות. על כך חלק רבא ואמר, כי אמנם מידת חסידות למסור את נפשו על כל איסור, אך מאחר שאין חובה בדבר, מדוע שלא נאמינם? (ראה רמב"ן, ועיי"ש ביאור נוסף שדוהחו).

כאן למעשה נגענו במחלוקת ראשונים יסודית, שנחלקו בה הטור והרמב"ם, אם יהודי רשאי למסור את נפשו על קידוש ה', גם כאשר אינו חייב בכך. וכגון, אם נכרי כופהו לעבור עבירה בצנעה, שלא בפרהסיא, מעיקר הדין אינו צריך למסור את נפשו, אך האם מותר לו לעשות כן?

ה"טור" (יו"ד סימן קנ"ז) פוסק: "כל העבירות" חוץ מג' עבירות, "שאומר לו לאדם שיעבור עליהם או יהרג - אם הוא בצנעה, אם ירצה - יעבור ואל יהרג, ואם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג - רשאי".

ואילו הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ה' הלכה ד') כותב נחרצות: "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג, ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו". כלומר, דינו כמאבד עצמו לדעת!

לביאור מחלוקת זו נדרש הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, הי"ד ("קובץ הערות" סימן מ"ח ס"ק י"ז), שבעצמו נהרג על קידוש ה' על ידי הנאצים ימ"ש. רבי אלחנן עומד על הדברים באמצעות השאלה הבאה.

ברור מאליו, כותב רבי אלחנן, כי מחלוקתם של הראשונים, אם יהודי רשאי למסור את נפשו על קידוש ה' מתייחסת ליהודי שנכרי כופהו לעבור עבירה. ברם, הכל מודים, כי יהודי הנמצא במצב פיקוח נפש, כגון חולה שיש בו סכנה, חובה להצילו גם אם ההצלה כרוכה בעבירה על כל איסורי התורה, למעט שלש עבירות החמורות, והמבקש להחמיר ולהמנע מעשיית איסור - הרי הוא כשופך דמים!

מאליה מזדקרת השאלה, מה הבדל יש כיצד נוצר הפיקוח נפש, אם על ידי נכרי הכופהו לעבור איסור ואם לאו ימיתנו, אם מפני מחלה שתקפתו?

יש לומר, אומר רבי אלחנן, כי הטור והרמב"ם נחלקו ביסוד מצוות "קידוש ה'", האם היא מתייחסת לעשיית עבירות בפרהסיא בלבד, או שמא, כל המתנגד לכפייה לעבור על איסור תורה, שכל מטרתה היא לחלל את שמו יתברך, גם מקיים מצוות קידוש ה', אף על פי שהדבר נעשה בצנעה. כלומר, ברור לכל, כי החובה לעשות כן היא רק אם כופים אותו לעבור על מצוות התורה בפרהסיא, אך לא בצנעה [למעט שלש עבירות החמורות, שגם בצנעה], אך נחלקו אם מצווה זו שייכת גם בצנעה. הטור סבר, כי המוסר את נפשו מקיים מצוות קידוש ה'. מעתה, מאחר שמצוות קידוש ה' דוחה פיקוח נפש, שהרי חובה לעשות כן בפרהסיא, הרי הוא רשאי למסור את נפשו גם בצנעה. ברם, הרמב"ם סבר כי בצנעה אינו מקיים מצוות קידוש ה' כלל אם מוסר את נפשו, ולפיכך אסור הדבר והרי הוא כשופך דמים.

רבי אלחנן חותם את דבריו בנידון זה: "ועדיין צריך עיון".

דף יז/א מעבירין את המת מלפני כלה

### לאן הובילו את הכלה בבוקר יום החתונה?

בגמרתנו מבואר, כי אם אירע שכלה יוצאת מבית אביה אל חופתה, ובה בשעה יוצאת לווייה האמורה לעבור בדרכה של הכלה, והן את הכלה והן את המת מלווים אנשים רבים, כיצד ינהגו? הן שתי הקבוצות, השמחה והבוכייה, מעדיפות שלא להתערב אלה באלה? על מובילי הלווייה ליסוג לדרך אחרת לכבוד הכלה, שתוכל לעבור באין מפריע. אמנם, אין זה מכבוד המת, אך כבוד החיים - הכלה, עדיף ("שיטה מקובצת").

המעין בדברי בעלי התוספות (ד"ה "ת"ר מעבירין") ימצא את הדברים הבאים: "וכן בבוקר, כשמוליכים הכלה לבית החתן, מוליכין הכלה תחלה אם יש מת בעיר או יקברוהו קודם שיגיע הזמן להכנסת כלה". מהו מנהג זה להוליך את הכלה, בבוקר?

כאן רמוזים שרידיו של מנהג עתיק שנהג בתפוצות ישראל ובמהלך השנים נשתקע.

**עריכת שתי חופות לחתן ולכלה:** במסכת סופרים (פרק ט' הלכה י"א) אנו למדים, כי "נהגו רבותינו לומר בבוקר ברכת חתנים... וכן בערב קודם סעודה". בבוקר, התרחש, איפוא, מאורע הקשור לחתונה שנערכה מאוחר יותר, בערב. בתשובות הגאונים נאמר (תשובות רב שר שלום גאון סימן קי"ז), כי בישיבת רב שרירא גאון נהגו בבוקר יום החתונה להכניס את החתן לחופה ולברך שבע ברכות, ובערב ערכו שוב חופה ובירכו שוב שבע ברכות. אף בעל "תניא רבתי", ספר קדום, כותב (סימן צ') על "אותן שמברכין ברכת החתנים שתי פעמים ביום החופה...". ואילו רש"י (בתשובותיו, מחזור ויטרי סימן תפ"ח וספר האורה, עמוד 480-471) מוחה נגד מנהג זה וכותב כי אין לברך פעמיים באותו יום. אכן, המנהג לברך פעמיים, בשתי חופות, בטל כבר באותם ימים, אך בקהילות אשכנז ובקהילות

מי ש"קרי וְתָנִי" בלבד, דומה למי שגם "מְתַנֵּי".  
"מאן דְּקָרִי וְתָנִי" - היינו מי שלומד (בעצמו);  
לעומת "מאן דְּמְתַנֵּי" - היינו מי שמלמד תורה  
לאחרים. רש"י מדגיש מהו ההבדל בין "קרי" לבין  
"תְּנִי". "למאן דְּקָרִי - מקרא. ותני - משנה".  
יש לעיין היטב מהו תפקידה של ו' השימוש בראש  
מלה. תפקידים שונים לו השימוש, ויש שהצביעו  
על 20 גוונים וגוונים שונים של ו' בתחילת מלה. בדרך  
כלל, באה ו' השימוש בתפקיד של ו' החיבור,  
המחברת ומוסיפה על הנאמר קודם לכן.  
לפיכך, בהשקפה ראשונה נראה, כי "מאן דְּקָרִי  
וְתָנִי" היינו גם "קרי" וגם "תְּנִי", כלומר שלמד  
מקרא וגם שנה משנה.

אחד משימושיה הנוספים של הו', הוא ו' ה**בְּרִייה**  
(=א). דוגמאות לכך יש בלשון המקרא (דברים יז/ג:  
"וְלִשְׁתַּחֲוֹתָ לָהֶם וְלִשְׁקֹשֵׁת או לְיָרֵחַ" - ת"א: או לשמשא)  
וגם בלשון חכמים (יבמות ע"ט/ב): "ועמדו אחין ועשו  
מאמר בשותותיך, ונתנו גט או שחלצו" - רש"י "ונתנו  
גט - כלומר או נתנו לה גט").

אם נפרש כך את הו' שבביטוי "דְּקָרִי וְתָנִי", משמע  
די באחד מהם: שְׁקָרָא מקרא או שְׁשָׁנָה משנה.  
נפקא מינה: מה דינו של מי שלמד רק מקרא או  
רק משנה? אם הו' כאן היא חיבור והוספה, הרי  
שאינו כלול ב"קרי וְתָנִי"; אך אם זוהי ו' ה**בְּרִייה**,  
גם הוא בכלל.

ומהו דינו של שלא בכלל "קרי וְתָנִי"?  
דבר זה אינו מפורש בתלמוד, אך דייקוהו הגאונים  
(בה"ג; שאלתות דרב אחאי) מסוגייתנו, וכן פסק  
מרן השו"ע (יו"ד סימן שס"א סעיף א'): "למאן  
דלמא קרי ותני, כיון שיש לו מי שיתעסק עמו, אין  
צריך להתבטל בשבילו, והוא שיש שם עשרה".

לעומת זאת, בהגהת השו"ע מובאת דעת  
הריטב"א (בסוגייתנו) בשם ר' משה מוקצי  
(הסמ"ג): "דעכשיו מן הסתם מבטלין, שאין לך  
אחד מישראל שאינו במקרא או במשנה".  
א"כ, האם מי שלמד מקרא בלבד דינו כמי שקרא  
ושנה או כמי שלא קרא ולא שנה?

בשאלה זו עסק השו"ך (שם ס"ק ב'). השו"ע מתרגם  
לעברית: "למאן דקרי ותני - דהיינו שְׁקָרָא וְשָׁנָה,  
ועדיין לא שנה לתלמידים" (תוך שהוא ממיר את  
לשון התלמוד מלשון הווה ללשון עבר). מהלשון  
ש"קרא ושנה" מדייק השו"ך: "משמע תרווייהו  
בעינין". פירוש לפירושו: ו' זו = "וגם".

אך הוא דוחה דיוק זה (שהרי, כאמור, ניתן גם לפרש  
שוזוהי ו' ה**בְּרִייה**: או) מפני דיוק ברור יותר בלשון ר' משה  
מוקצי הנ"ל. שאין לך אדם מישראל שאינו או במקרא  
או במשנה" - "משמע דקרא או שנה קאמרינן".

כיו"ב ניתן לדיוק מלשון רש"י והרא"ש בסוגייתנו:  
"מאן דלא קרי ולא תני". מאריכות לשונם (הכפלת  
המלה "לא") משמע שרק מי שלא קרא וגם לא  
שנה אין מבטלין, אך מי שקרא בלבד או שנה  
בלבד - כלול ב"קרא ושנה" (כמסקנת השו"ך).

את הביטוי "מאן דלא קרי ותני", הנמצא אצל  
הראשונים ובשו"ע, שהוא ביטוי דו משמעי, יש לפרש  
לאור האמור כך: "מאן דלא קרי [ולא] תני".  
אמנם, על לשון הרמב"ן (תורת האדם שער הסוף  
- ענין ההוצאה ד"ה ת"ר): "לבעל הלכות ז"ל, לא  
קרי - אי איכא זמנא שרש"י - לא מבטלינן, יש  
לומר שהוא קצב בלשונו, וכוונתו - כדברי השו"ך  
- "לא קרי [ולא] תני".

כפעם הבאה נדון בהבדל שבין הלשון שבסוגייתנו  
"קרי וְתָנִי" ללשון דומה "תְּנִי וְקָרִי" (מגילה ל/א).  
להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד.  
3446 כ"ב. דוא"ל u\_frank@geronimedi.net

### פנינים

דף טז/ב כיצד מרקדין לפני הכלה

#### מרקדין ולא רוקדין

ה"חכמת מנוח" עומד על הביטוי 'מרקדין', תחת  
אשר היה ראוי לומר 'רוקדין'.  
הכוונה היא, הוא אומר, כיצד גורמים שירקדו  
לפני הכלה - משוררים ואומרים כלה נאה  
וחסודה, ולקול השייר ירקדו (עיי"ש עוד).

דף טז/ב כיצד מרקדין לפני הכלה

#### ראוי לרקוד לפני הכלה

אמרו בעלי המוסר בנובחרזוק דרך צחות: מדוע יש  
לרקוד לפני הכלה דווקא? מפני שהכלה "מפקרת



נוספות המשיכו לערוך חופה בשחרית, בלא ברכה. היו מוליכים את הכלה מבית אביה אל בית החתן, או למקום שיועד לכך, ובמעמד זה לא בירכו מאום. בערבו של יום ערכו חופה נוספת, בה נערכו גם הקידושים.

לפי מנהגם, החופה - הכנסת הכלה לרשות החתן - קדמה לקידושי. ה"מרדכי" (סימן קל"ב) עומד על כך וכתב, כי אכן אין חובה להכניס לחופה לאחר הקידושים, ולא עוד, אלא שלפיכך נתקן נוסח הברכה "מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושים", לפי שהחופה אכן נערכה לפני הקידושים.

עם השנים השתנה המנהג ממקום למקום. בפולין נהגו ש"הולכים כל הקהל עם החתן או עם אביו ומיודעיו בשחרית, לכסות ראש הכלה" (דרישה" יו"ד סימן שמ"ב ס"ק א; ואה"ע"ו סימן ס"ה ס"ק א). על מנהג זה מספר גם הב"ח (אה"ע"ו סימן ס"א). כך כותב ה"בית שמואל" (סימן נ"ה סעיף ה): "בבוקר מכסין ראש הכלה בסודר ולערב בעת הקידושים וברכת חתנים פורסין יריעה על גבי כלונסאות".

יש לציין שבאשכנז נהגו לעשות כן עוד לפני התפילה! בעת שהשמש השכים את הציבור לתפילת שחרית, הכריז גם על חופה העומדת להתקיים.

### האמנם בתולה נשאת ליום הרביעי?

השבוע לומדי הדף היומי מסיימים את הפרק הראשון במסכת כתובות, פרק "בתולה נשאת ליום הרביעי". מלפנים תקנו חז"ל כי בתולה תנשא ביום הרביעי, ושני טעמים לדבר. האחד, כדי שאם תהיה לבעל טענה על הנישואין, שמקחו מקח טעות, יזדוז ויתלונן על כך למחרת בפני בית הדין היושבים בקביעות לדון בימי חמישי, בטרם תתקרב דעתו, ויבררו הדיינים את טעותו. השני, כדי שהיום הראשון לנישואיהם יחול ביום חמישי, שהוא יום שניתנה בו ברכה לדגים בבריאת העולם ויזכו לברכה. לימים נאלצו חז"ל לבטל תקנה זו, כמבואר בגמרא בהרחבה.

ב"שולחן ערוך" (יו"ד סימן קע"ט סעיף ב) כתב: "נהגו שאין מתחילין בב' ובד'", היינו: אין עושים דבר חדש בימים שני ורביעי, כגון, עסקה, רכישה, נישואין וכדומה. הגר"א מציין על אתר, כי מקור הדברים בזוהר הקדוש.

הגר"י סופר שליט"א מערלוי כותב ("אפריון חתנים" סימן ד), כי בתקנת חז"ל משכבר הימים להנשא דווקא בימי רביעי, אין סתירה למנהג זה, שכן, בימים עברו האירוסין [קידושים] והנישואין נערכו בהפרש זמן גדול, כשנה תמימה, ולפיכך, אין מניעה לערוך נישואין ביום רביעי, כי אינם התחלה של דבר חדש, שהרי האירוסין נעשו לפני כן.

אכן, בימינו, עת המנהג הוא לערוך במעמד אחד את האירוסין ואת הנישואין, יש מאנשי מעשה המקפידים שלא לערוך חתונה בימי שני ורביעי, מפני האמור ב"שולחן ערוך", שאין להתחיל דבר חדש בימים אלה.

**השידוך - התחלת הנישואין:** עם זאת, כותב הגר"י סופר שליט"א מערלוי, כי רוב רובם של אנשי המעשה והמדקדקים אינם מקפידים בכך, שכן, הרי אסור לקדש ללא שידוך לפני כן, כמבואר בגמרא (קידושים י"ב) ובפוסקים (מב"ם הלכות אישות פרק ג' הלכה כ"א). השידוך הוא הנחשב, איפוא, כהתחלה, ולא הקידושים והנישואין. אכן, הוא מעיד כי יש המדקדקים ביותר שלא לסיים שידוך ולערוך "תנאים" בימי שני ורביעי, מפני האמור ("אפריון חתנים" עמוד י"א - י"ב).

מעניין לציין, את דברי ה"חתם סופר" (בחיידושו למסכתנו ג/ב ד"ה "מה אונס") המביא מהירושלמי, כי בליל רביעי, אור ליום רביעי, ישנם כשפים, ולכן אין כדאיים נישואין ביום שלישי משום שהלילה שלאחריהם אינו מסוגל וראוי. אולם, הגר"י סופר שליט"א כותב, כי המעיין בדברי ה"חתם סופר" יווכח לדעת, כי דבריו אמורים במקום שכשפים שכיחים בו, אך בשאר מקומות אין מניעה לקבוע נישואין ביום שלישי, שהוא יום שנכפל בו "כי טוב", וכך נהגו העולם.

דעתה ורצונה" בבואה להתקדש (כמבואר בר"ן נדרים ל/א), ומי שיכול להפקיר רצונותיו ולבטלם בפני האחר, ראוי לרקד לפניו...

דף יז/א ישבחנו בעיניו או יגנונו בעיניו  
**אמת עד קוצו של יו"ד**

הט"ז (סי' ס"ה ס"ק א) מפרש את המשא ומתן בין בית שמאי לבית הלל: לדעת בית שמאי יש לשבח את הכלה ולומר "כלה כמות שהיא", דהיינו יש בה מעלות מסוימות. בית הלל אומרים שיש לשבחה ביופי דוקא ולומר "כלה נאה וחסודה", דהיינו נאה על בעלה, ואין זה שקר שהרי ודאי ראה אותה תחילה, כדן, ומצאה חן בעיניו.

**בית** שמאי מאנו בדברי בית הלל מפני שלשיטתם הדבר יתפרש כנאה לעין כל, וזהו שקר. על כך ענו להם בית הלל, שכך דרך בני אדם לשבח מקח הנקנה בשוק ומבינים הכל כי זה רק לגבי הקונה שלא יצטער ואין כאן חשש שקר, וממילא גם כאן לא יטעו לפרש את הדברים כי היא נאה באמת.

### נסא דברכתא

מעומקא דליבא

נשגר בזאת ברכת מזל טוב  
לרגל השמחה השרויה במעונם של  
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשו

**הרה"ג ר' אליהו ארזי שליט"א**

ביהכ"נ קרית ספר - מודיעין עילית  
לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות

**הרה"ג ר' דוד גולדברג שליט"א**

ביהכ"נ אריאל, לכו נרננה - רעננה, ביאלה - ב"ב  
לרגל הולדת הבן

**הרה"ג ר' יהודה דוד שליט"א**

בבית משפחת דויד - בני ברק  
לרגל הולדת הבת

**הרה"ג ר' יהודה מרדכי כהן שליט"א**

ביהכ"נ פאר ישראל, רמב"ם - חיפה  
לרגל הולדת הבן

**הרה"ג ר' דוד לוי שליט"א**

ביהכ"נ בית יוסף שלום - גני תקווה  
לרגל הולדת הבת

**הרה"ג ר' אליעזר מייזנברג שליט"א**

ביהכ"נ יבנה-רעננה, חב' טרקלין חשמל-הרצליה  
לרגל הולדת הבת

בברכת התורה ולומדיה

**מאורות הדף היומי**

## מאורות הדף היומי

**משרד ראשי:** רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)  
Wagman street 1  
ת.ד. 471 בני-ברק P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL  
טל: 03-5775333  
פקס: 03-7601020  
E-mail: meorot@meorot.co.il  
איימיל:

**לתרומות והנצחות טל: 03-5775307**  
**למנויים, ובכל עניין טל: 03-6160657**

לעילוי נשמת

הר"ר **מרדכי אריה סבר (שינפלד)** ז"ל  
ב"ר משה ז"ל נלב"ע ט' בתשרי תשנ"ט

**תנצב"ה**

הונצח ע"י בנו ידידו  
הר"ר **דב סבר** שיחי' - ב"ב

לעילוי נשמת

הר"ר **פרץ שמואל שורץ** ז"ל  
ב"ר חיים משה ז"ל נלב"ע ד' בתשרי תשכ"ט

**תנצב"ה**

הונצח ע"י חתנו ובתו  
**דב יצחק פרידברג** ומשפ' שיחי'

לעילוי נשמת

מרת **כרימה צורף** ע"ה  
בת מזלי ויחיא ז"ל נלב"ע ב' בתשרי תש"ס

**תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה  
ר' **אפרים צורף** שיחי' - שילה

לעילוי נשמת

הר"ר **שמחה גרין** ז"ל  
ב"ר משה ז"ל נלב"ע י' בתשרי תשנ"ח  
ומרת **שושנה רייזי פוקס** ע"ה

ב"ר מנחם הכהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשמ"ט  
**תנצב"ה**

הונצחו ע"י ידידינו  
ר' **משה ויחיה גרין** שיחי' - רעננה